

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
USUTEADUSKOND

Riina Gadjak

**MIKS SOOVIVAD MITTERELIGIOOSSED INIMESED
OMA LAPSI RISTIDA?**

Bakalaureusetöö

Juhendaja

Atko Remmel, PhD

Tartu 2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
Teema valiku põhjendamine	4
Töö eesmärk	4
Uurimismetoodika	5
Töö struktuur	8
Teoreetiline taust. Teooriad ja kontseptsioonid	8
Eesti debatt	10
INTERVJUUDE ANALÜÜS	13
Ristimise põhjendused	13
Religioosne sotsialiseeritus	21
Maailmavaadete grupeering	22
ARUTELU	25
Religiooni sotsialiseeritus ja suhtumine kristlusesse – seosed maailmavaatega	25
Põhjendused laste ristimiseks – seosed maailmavaatega	25
Leitud mustrite arutelu	26
Kontseptsioonide arutelu	26
Kokkuvõte	30
Allikad ja kirjandus	31
Summary	33
Lisa 1	34
Lisa 2	35
Lisa 3	36

SISSEJUHATUS

Meie riiki raputanud ajaloo keerdkäikude tõttu on Eesti religioosne maastik kujunenud üsna eriliseks. Usuvabaduse piiramine nõukogude ajal ja protestantlik kultuuritaust, mida alates Max Weberist¹ on peetud lääneriikide sekulariseerumise üheks peamiseks põhjuseks, tingisid ühiskonna pealtnäha kiire ilmalikustumise. Hoolimata modernistlike ja rahvusromantiliste ideede levikust ning muutlikust religioonipoliitikast pidas II maailmasõjani end luterliku rahvakirikuga seotuks enamik Eesti inimesi.²

Nõukogude perioodi religioonivaenulik poliitika survestas inimesi sotsiaalse turvalisuse ja heaolu säilitamiseks religiooni praktiseerimisest suuresti loobuma. Religiooni avalik põlu alla sattumine põhjustas olukorra, kus kirikud pidid tagaplaanile hoidma ning liikmete arv aina kahanes. Mõnes mõttes säilis kristlus vaikse vastupanu viisina riigivõimule, kuid religiooni sotsialiseerimise katkemine tegi oma töö ja uue riigikorra tingimustes kunagised traditsioonid suuresti lahustusi.³ Kaks põlvkonda kasvas üles ühiskonnas, kus religioon oli tugevalt marginaliseeritud, kuid kirikut likvideerida siiski ei suudetud.⁴

Nõukogude süsteemi kokkukukkumise ajal suurenes rahvusliku enesemääratluse vajadus ja tekkis ka lühike religioosne buum. Aastakümneid tõrjutud religioosse maailma avanemine tõi kaasa eestlaste massilise huvi kõikvõimalike usuvormide vastu. Kõige kiiremini suurenes luterliku kiriku liikmeskond. Ühtlasi sai folkloristide eestvedamisel uue hingamise Eesti rahvuslikul müüdil põhinev maausk,⁵ mis on kristluse suhtes kriitiliselt meelestatud.

Luteri kirik ei saanud siiski jätkata sealt, kus okupatsioon kiriku tegevuse katkestas – eestlaste huvi kristluse vastu lahtus üsna kiiresti. Sotsioloogiliste uurimuste andmetel hakkas kiriku liikmete arv pärast laulvat revolutsiooni stabiilselt langema. Religioosne identiteedisilt oli lääne moderniseerumise mõjul ebapopulaarne ja enamik ei soovinud end sellega siduda.⁶ Samuti mõjutas eestlaste suhtumist religiooni pärast raudse eesriide langemist alanud

---

¹ Weber, Max. *Protestantlik eetika ja kapitalismi vaim*. Tallinn: Varrak, 2007.

² Rohtmets, Priit. *Eesti usuelu 100 aastat*. Tallinn: Post Factum, 2019, 39.

³ Rohtmets. 2019, 97–98.

⁴ Rimmel, Atko ja Uibu, Marko. Outside Conventional Forms: Religion and Non-religion in Estonia. *Religion and Society in Central and Eastern Europe*, 2015, 14.

⁵ Rohtmets. 2019, 156–158.

⁶ Altnurme, Lea. The History of the Marginalisation of Christianity in Estonia (1857-2017). *Old Religion, New Spirituality: Implications of Secularisation and Individualisation in Estonia*. International Studies in Sociology and Social Anthropology, Vol 137. Boston: Brill, 2021, 23.

karismaatiliste koguduste agressiivne misjoneerimislaine, mis jättis inimeste teadvusesse negatiivse jälje. Seda soodustasid ka kristlusekriitiline rahvusnarratiiv ja nõukogude perioodi sündmused.

Religioosse identiteedisildi ebapopulaarsus ei tähenda aga eestlaste huvipuudust religioosset või üleloomulikku puudutavate teemade vastu. Religiooni mõiste on ühiskonnas tajutavalt seotud eelkõige institutsionaalse kristlusega, mille suhtes ollakse negatiivselt või ükskõikselt meelestatud. Suures osas on religiooni mõiste asendunud mõistetega „vaimsus”, „spirituaalsus“ või „eneseareng“ ning nendega seotut võib leida inimeste privaatsfäärist, kus on kõikvõimalikke uue vaimuse ja rahvusliku loodususe narratiivi kuuluvaid uskumusi ja hoiakuid.⁷ Samal ajal on kristlus enamiku jaoks vastuvõetav euroopaliku kultuuri säilitajana, kui alternatiiviks on näiteks meile võõras islam – seda näitas migratsioonikriisi aegne rahvaküsitlus.⁸ Uuringute tulemustest selgub ka, et veendunud ateism ei ole eestlaste usuprofiilis üldse nii kõrge osakaaluga, kui sekulaarseks peetavas ühiskonnas arvata võiks. Ateismi mõiste on muutunud ebamääraseks ja seda kasutatakse eelkõige institutsionaalse kristluse vastase hoiaku väljendamiseks.⁹

Teema valiku põhjendamine

Ühiskondlikud arengud Eestis viitavad sellele, et religioosel maastikul toimuvat ei saa kirjeldada ainult ilmalikustumise kaudu, vaid tegemist on millegi sootuks mitmetahulisemaga. Minu lõputöö eesmärk on aidata teemale valgust heita.

Valisin teema juhendaja pakutud ideede hulgast, sest see tundus põnev. Juba varemgi kavatsesin kirjutada lõputöö sotsioloogia valdkonnas, sest tahtsin saada intervjuude tegemise kogemust. Töö kõige toredam osa oligi inimeste lugude kuulamine ja äratundmishetked, kui teatud elemendid neis kokku langesid.

Töö eesmärk

Minu töö uurimisküsimused on järgmised:

- a) kuidas põhjendavad informandid soovi lapsi ristida?

---

⁷ Uibu, Marko. *The Spiritual Mileu in Estonia. Challenges and Opportunities for Studying Contemporary Forms of Religion. Old Religion, New Spirituality: Implications of Secularisation and Individualisation in Estonia.* International Studies in Sociology and Social Anthropology, vol 137. Boston: Brill, 2021, 118–119.

⁸ Altnurme. 2021, 27.

⁹ Rimmel ja Uibu. 2015, 10.

b) kuidas kirjeldavad informandid oma maailmapilti?

Uurin, kas maailmapildi ja põhjenduste vahel on mingi seos. Lisaks annavad minu leiud infot selle kohta, milline on informantide suhtumine kristlusesse ja mismoodi mõjutab religiooni sotsialiseeritus eelmainitud valdkondi. Nende andmete põhjal analüüsin, missugused religioonisotsioloogilised teooriad sobiksid Eesti olukorra kirjeldamiseks.

Uurimismetoodika

Tegemist on empiirilise kvalitatiivse uurimusega, uurimismaterjali kogusin poolstruktureeritud intervjuudega. Uurimuse tegemine on kooskõlastatud Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteega ja saanud komitee heakskiidu.

Intervjuudest saadud andmeid analüüsisin lähtuvalt üldise induktiivse lähenemise printsiibist.¹⁰ Litereerisin intervjuud, tekstide korduva ülelugemise käigus märkisin ära olulised kohad ja kodeerisin informatsiooni. Seejärel leidsin kokkulangevused ja ühised motiivid, mida püüan Eesti religiooskes kontekstis selgitada. Moodustasin andmetest tabeli (Lisa 2), mis aitas analüüsida maailmavaadete, ristimise põhjenduste ning religiooni sotsialiseerituse ja suhtumise seoseid.

Valim

Valimisse arvamise esialgsed kriteeriumid:

- eestlane;
- inimene peab end mittereligioosseks (selle alla võivad kuuluda ateistid, agnostikud, religiooni suhtes ükskõiksed, „vaimsed, kuid mittereligioossed”);
- peab olema ristinud oma lapse(d) või soovima seda teha tulevikus / peab olema kiriklikult laulatatud või soovima seda teha tulevikus.

Pärast intervjuude tegemist (kokku 12 intervjuud) otsustasin keskenduda lõputöös ainult laste ristimise põhjendustele. Ühelt poolt toodi välja suhteliselt vähe põhjendusi laulatusteks, teiselt poolt oleks töö võinud minna liiga mahukaks. Muudatuse tõttu jäi välja

---

¹⁰ Thomas, R. David. A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation* 27, nr 2, 2006, 237–246.

üks informant, seega on töö valim 11 informanti. Üldised andmed informantide kohta, kodeering soo alusel ja see, mitmendana keegi intervjuus osales:

N1: 63, keskharidus, teenindaja, Kohtla-Järve

M2: 53, keskharidus, infotehnoloogia, Tapa

N3: 45, rakenduslik kõrgharidus, töötu, Võrumaa

N4: 69, keskeriharidus, kunstnik-dekoraator, Tartu

M5: 44, kõrgharidus, disainer, Rapla

M6: 52, kõrgharidus, professor, Tartu

N7: 52, kõrgharidus, õpetaja, Tartu

N8: 39, keskeriharidus, klienditeenindusspetsialist, Tartumaa

N9: 55, keskharidus, töötu, Tartumaa

N10: 40, kõrgharidus, konstruktor rõivatööstuses, Harjumaa

N11: 46, kõrgharidus, hetkel õpib, Lõuna-Eesti

Sisulised ja vormilised raskused töö koostamisel

Uuringu „Elust, usust ja usuelust 2020“ (EUV 2020) valimis oli 869 eestlast. Ateiste, mittereligioosseid või religiooni suhtes ükskõikseid oli kokku 299 ehk 34%. 299 inimesest oli oma lapse ristimisest huvitatud 23 ehk umbkaudu 8%. Lähtudes määratlusest, et inimene peab end mõistma mittereligioosena, laienes minu grupp ka „vaimsete kuid mittereligioosete“ võrra ja see laiendas uuritavate ringi oluliselt – EUU andmetel kuuluvad sellesse gruppi rohkem kui pooled eestlased ja neist oleksid oma lapse ristimisest huvitatud umbes 16%, mis tähendab ligikaudu 8% kõigist eestlastest.¹¹

16% eestlastest on üsna spetsiifiline grupp inimesi, kelleni ei ole kerge jõuda, ja seda kogesin ka mina: informante uurimusse oli üsna raske leida. Informantide leidmiseks kasutasin mitut meetodit. Postitasin kutse uurimusse Facebooki enda seinale ning Perekooli ja Naisteka foorumitesse asjakohastesse rubriikidesse. Samuti võtsin ühendust portaali Pulmad.ee Facebooki konto haldajaga ja palusin kuulutust jagada. Kontakteerumise hetkel oli Pulmad.ee FB-lehel rohkem kui 7000 jälgijat ja nende hulgas on tõenäoliselt kiriklikud rituaalid läbi teinud mittereligioosseid inimesi. Foorumitest ja Pulmad.ee kontolt vastuseid ei tulnud. Facebooki postituse jagamisest leidsin ühe informandi. Suurema osa informante leidsin tuttavate kaudu leitud võimalike huviliste poole isiklikult pöördudes. Tulemuste

---

¹¹ Eesti Uuringukeskus. EUU 2020. *Religioonisotsioloogiline uuring „Elust, usust ja usuelust 2020“*. Eesti Kirikute Nõukogu tellimusel.

kallutamise vältimiseks ma ei intervjuerinud sõpru ega tuttavaid. Kahel korral sain intervjueeritavate kontakti informandi käest, kellega intervjuu oli juba tehtud.

Intervjuude käik

Ühe erandiga toimusid kõik intervjuud Zoomi või Facebooki videokõnena. Üks intervjuu toimus Tartu Linnaraamatukogus. Kogetu põhjal võin öelda, et näost-näku on palju meeldivam intervjuud teha.

Enne intervjuud saatsin informantidele tutvumiseks ja allkirjastamiseks informeeritud nõusoleku lehed, et nad oleksid intervjuu käigu ja oma õigustega kursis. Näost-näku intervjuu puhul palusin informandil nõusolekulehe allkirjastada kohapeal.

Salvestasin intervjuud diktofoni või Zoomi salvestusmehhanismiga. Intervjuude pikkus oli 15 minutist 40 minutini, keskmiselt umbes 30 minutit.

Küsimustik

Esimesed küsimused esitasin informandi tausta kohta ja alustasin sisulist osa Abby Day eeskujul küsimusega „Millesse te usute?”¹² Mitmele informandile mõjus niisugune küsimus kohe intervjuu algul üsna šokeerivalt ja tekitas kimbatust. Ometi selgus nõnda kiiresti inimese maailmapildi tuum (kuivõrd vaimne, religioosne või mittereligioosne see on) ning vastused näitasid, et paljude informantide puhul ei olnud isiklikud uskumused igapäevaselt oluline ja läbimõeldud teema.

Edasi läksin religioosse sotsialiseeritusega seotud küsimuste juurde ning lõpetasin kristluse tähendust ja ühiskondlikku olulisust käsitlevate küsimustega. Tihtipeale ei olnud küsimuste järjekord tähtis, sest inimene rääkis juba vabas vormis ära, mida oleksin pärinud.

Pärast kahte intervjuud kohendasin küsimuste järjestust ja mõne küsimuse sõnastust esimeste informantidega saadud kogemuste põhjal. Küsimustiku lõplik versioon on lisatud töö lõppu (Lisa 1).

---

¹² Day, Abby. Researching Belief without Asking Religious Questions. *Fieldwork in Religion* 4, nr 1, 2010, 94.

Töö struktuur

Töö on jagatud neljaks osaks.

Esimese osa moodustab jaotus „Teoreetiline taust“ sissejuhatuses, selles kirjeldan probleemi uuritust teooriate abil, mis on hetkel religioonisotsioloogias ja Eesti kontekstis päevakohased.

Teine osa sisaldab andmete analüüsi ja moodustatud kategooriad. Analüüsisin eraldi:

- a) põhjendusi laste ristimiseks;
- b) religioosset sotsialiseeritust ja suhtumist kristlusesse;
- c) maailmavaateid.

Kolmandas osas arutlen leitud mustrite üle. Otsin religioosse sotsialiseerituse ja kristlusesse suhtumise seoseid:

- a) laste ristimise põhjendustega;
- b) maailmavaadetega.

Neljandas osas seostan mustritest ilmnunud leiud ja analüüsin seoseid lähtuvalt esimeses osas kirjeldatud teooriatest.

Teoreetiline taust. Teooriad ja kontseptsioonid

Tutvustan praegusel ajal religioonisotsioloogias üldiselt ja Eesti debatis olulisi teooriaid. Religiooni valdkonnas 20. sajandil alanud muutusi käsitleb osa uurijaid^{13, 14, 15} religiooni erinevate vormide sotsiaalse tähtsuse vähenemise ehk sekulariseerumisena. Seda näitab tendents, et Euroopa kultuuriruumis ei mängi religioon ühiskondlikus koostoimimises enam kuigi olulist rolli, religioosne keel vajub üha enam unustusse. Individualiseerumisteooria pooldajad^{16, 17, 18} rõhutavad religiooni vormi muutumist – religioon liigub institutsionaalselt tasemelt individuaalsele. Enam ei käida pühakodades, vaid

---

¹³ Wilson, Bryan, R. *Religion in Sociological Perspective*. New York: Oxford University Press, 1982.

¹⁴ Bruce, Steve. *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory*. New York: Oxford University Press, 2011.

¹⁵ Voas, David. The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe. *European Sociological Review* 25, nr 2, 2008, 155–168.

¹⁶ Beck, Ulrich. *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*. Malden, MA: Polity, 2010.

¹⁷ Heelas, Paul. *The Spiritual Revolution: Why Religion Is Giving Way to Spirituality. Religion and Spirituality in the Modern World*. Malden, MA: Blackwell, 2005.

¹⁸ Davie, Grace. Believing without Belonging: Is This the Future of Religion in Britain? *Social Compass* 37, nr 4, 1990, 455–469.

valitakse ise, mida ja kuidas privaatsfääris usutakse, kuid usk üleloomulikku ei ole kuigivõrd vähenenud. Populaarsed on väga vabalt defineeritavad usulised identiteedid, näiteks on palju inimesi „spirituaalsed“ või usutakse lihtsalt abstraktse kõrgema jõu olemasolu. Uurijad on üksmeelel selle osas, et muutused ei toimu järsku, vaid järk-järgult. Seesuguse olukorra tõttu on tekkinud arvukalt kontseptsioone religiooni üleminekuvormidest, mis peamiselt on tuletatud kristluse baasil.

Sekulariseerumisteooriast lähtuvalt on tekkinud ebamäärase lojaalsuse (ingl *fuzzy fidelity*) kontseptsioon, mille väitel kaotavad inimesed iga põlvkonnaga järjest enam sidet kirikus pakutavaga. Alles jääb vaid kauge arhailine ja nostalgiline kujutus kirikust kui ajaloolisest säilmest, kuid sisu suhtes süveneb ükskõiksus. See kehtib ka muude religioosete ja vaimsete osiste ja ideede puhul – võidakse tunda nostalgilist ja pealiskaudset poolehoidu, kuid sisuga ei olda kursis ning see ei mõjuta inimese igapäevaelu. Ebamäärane lojaalsus on justkui vahepeatus teel religioossusest sekulaarsusesse.¹⁹

Euroopas on riike, mille puhul saab rääkida kuulumisest ilma usklikkuseta (ingl *belonging without believing*). Näiteks on Rootsi elanikkond väga suures osas sekulaarsete vaadetega, kuid kirikuliikmete osakaal on väga suur. Aktiivne seotus kirikueluga puudub, alles jääb ainult formaalne kuuluvus. Sellist nähtust võib omakorda nimetada kultuurreligiooniks: religiooni funktsioon muutub identiteedi vahendajast formaalse kultuuritraditsiooni säilitajaks, emotsionaalsest ja personaalsest saab formaalne, nostalgiline.²⁰ Religiooni kultuuristumise avaldumise näide on ka Põhja-Iirimaa, kus protestantide ja katoliiklaste identiteet ei ole religiooniga enam kuigi seotud. Isegi kui inimene on ateist, on ta kas katoliiklik või protestantlik ateist. Need markerid määravad, kes on „omad“ ja kes mitte, kelle suhtes tasub valvel olla ja kelle seas võib lõõgastuda. Kultuurreligioon nähtusena võib olla sekularisatsiooniprotsessi eelviimane faas.²¹

Vähe on neid, kes üldse midagi üleloomulikku ei usu, kuid usulistesse gruppidesse kuulumine taandub jõuliselt. Sellest lähtuvalt on tekkinud kontseptsioon usklikkusest ilma kuulumiseta (ingl *believing without belonging*).²² „Uskumine ilma kuulumiseta“ kontseptsiooni edasiarendus on Grace Davie „vikaarreligioossus“ (ingl *vicarious religion*), mille kohaselt valdav enamik ei soovi enam alluda kiriku piirangutele, kuid toetab usklikku

¹⁹ Voas. 2008, 155–168.

²⁰ Kasselstrand, Isabella. Nonbelievers in the Church: A Study of Cultural Religion in Sweden. *Sociology of Religion* 76, nr 3, 2015, 275–294.

²¹ Demerath, J. N. The Rise of „Cultural Religion“ in European Christianity: Learning from Poland, Northern Ireland, and Sweden. *Social Compass* 47, nr 1, 2000, 127–139.

²² Davie, Grace. 1990, 455–469.

vähemust, kes selle passiivse enamiku nimel ära teeb. Inimesed käivad aina vähem kirikus, aga toetavad kiriklikku institutsiooni moraalikandja, traditsiooni alalhoidja ja üleminekuriituste läbiviijana.²³ Vikaarreligioossus sarnaneb kontseptuaalselt ebamäärase lojaalsusega, kuid lähtub sellest, et ühiskond on pika aja jooksul katkematult religiooni sotsialiseeritud olnud.

Kõik tutvustatud teooriad, mida võib käsitleda sekulariseerumise eri aspektide kirjeldustena, paigutuvad religiooni sotsialiseerimise konteksti. Kui ühiskond liigub religioosest paradigmast sekulaarsete alternatiivide poole, kiputakse eelistama alternatiive. Sellest tulenevalt ei sotsialiseeri vanemad järeltulevat põlvkonda enam religiooni ja lapsed ei otsusta hiljem religioossuse kasuks. Iga põlvkond muutub järjest sekulaarsemaks.²⁴ Sekulariseerumise tulevik sõltub suuresti sellest, kuidas ja kui palju järgnevaid põlvkondi religiooni sotsialiseeritakse.²⁵

Eesti debatt

Individualiseerumisteooriat toetab uue vaimsuse ideede suur levik meie ühiskonnas. Eestis on tegelenud religiooni individualiseerumise uurimisega Lea Altnurme. Altnurme leidis oma doktoritöös, milles ta uuris muutusi inimeste usuelus 20. sajandi II poolel, et samast põlvkonnast inimesed jagasid sarnast religioosset maailmapilti, erinevused ilmsesid põlvkondade vahel. Eelmise sajandi lõpuks luterliku müüdi mõju eestlaste religioossuses taandus ja tugevnes *new age* müüdi mõju.²⁶ Altnurme ei räägi siiski järsust pöördest, vaid rõhutab ka kristluse rolli inimeste maailmavaates. See on varjatud ja ei pruugi esmapilgul välja paista, kuid on olemas.

Altnurme on püüdnud Eesti puhul rakendada vikaarreligioossuse teooriat, luues sarnase kontseptsiooni „asendus kristlus”, kuid Atko Rimmel on viidanud meetoodilistele puudujääkidele ja tema väitel kasutatud andmestikud selliseid järeldusi teha ei luba. Samas

---

²³ Davie, Grace. Vicarious Religion: A Response. *Journal of Contemporary Religion* 25, nr 2, 2010, 261–66.

²⁴ Thiessen, Joel. Kids, You Make the Choice: Religious and Secular Socialization among Marginal Affiliates and Nonreligious Individuals. *Secularism and Nonreligion* 5, 2016, 6.

²⁵ Voas, David. Is the Secularization Research Programme Progressing? Debate on Jörg Stolz's Article on „Secularization Theories in the 21st Century: Ideas, Evidence, and Problems”. *Social Compass* 67, nr 2, 2020, 326.

²⁶ Altnurme, Lea. *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2005, 291.

viitavad ka Rummeli andmed sellele, et mittereligioossete seast võib leida poolehoidu religioonile ja et eripärad tulevad esile põlvkondade lõikes.^{27, 28}

Marko Uibu uuris oma doktoritöös uue vaimsuse miljöö peavoolustumist Eestis. Uus vaimsus on katusetermin paljudele religioossetele ja mittereligioossetele narratiividele ning eneseabi tööriistadele, mille keskmes on vaba definitsiooniga vaimsus ja eneseareng ning millel ei ole konkreetset raami. Seetõttu on uue vaimsuse uurimine keerukas ja vajab uut moodi uurimismeetodeid. Kuna religioonil on Eesti kultuuriruumis väga kitsas tähendus, siis on uue vaimsuse käsitlemine religioonina küllaltki problemaatiline. Asjaosaliste endi seas on see taunitud; liikumine erineb märkimisväärselt traditsioonilistest religioonidest ja selle käsitlemiseks on vaja ehk uut moodi terminoloogiat või religiooni mõiste laienemist ühisteadvuses.²⁹

Uibu leiab, et Eesti inimesed tulevad uue vaimsuse juurde meeleldi, sest see sobib hästi meie eelistustega, individuaalsuse ja autonoomsuse hindamisega – see ei kohusta millekski suureks ja seda võib tarbida pingevabalt ise panustamata. Ringo Ringvee on kasutanud Eesti religioosse olukorra kirjeldamiseks religioosse turuplatsi metafoori ja leidnud, et see saab toimida tänu Eesti riigi liberaalsele religioonipoliitikale. Religiooni suhtes ükskõikses tarbimisühiskonnas on inimesel sotsiaalse stigma tõttu vaimsete huvide rahuldamiseks lihtsam osta mõni teenus – näiteks pilet grupimeditatsioonile või tantrafestivalile – kui minna kirikusse. See tekitab aga „klientide“ enda juures hoidmiseks nii vanade kui ka uute religioossete ja spirituaalsete müügimeeste seas konkurentsi, nii et turg aina elavneb.³⁰

Eesti olukorra puhul on oluline tähele panna religiooni sotsialiseerimist. Eestlaste madal religioosne kirjaoskus, mis tuleneb religiooni sotsialiseerimise puudulikkusest, on eestlaste usuleiguse üks olulisemaid põhjuseid. Kuna religiooni sotsialiseerimist ei ole ühiskonnas laiemalt toimunud juba ligi kolme põlvkonna jooksul, on kodust religioosset kasvatust kogenud vaid vähesed. Niisugune olukord põhjustab madala religioosse kuuluvuse kõrval ka mõistmatust selle osas, mis üldse on religioon ja kuidas ära tunda religioosne.³¹

---

²⁷ Altnurme. Asendus kristlus. *Kuhu lähed, Maarjamaa? Quo vadis terra Mariana?* Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2016, 152–164.

²⁸ Rummel, Atko. Religiooni uurimisest ilmalikus ühiskonnas. *Usuteaduslik Ajakiri* 76, nr 3, 2019, 95–126.

²⁹ Uibu, Marko. *Religiosity as Cultural Toolbox: A Study of Estonian New Spirituality*, Tartu: University of Tartu Press, 2016.

³⁰ Ringvee, Ringo. Survival Strategies of New Religions in a Secular Consumer Society. *Nova Religio* 20, nr 3, 2017, 69.

³¹ Rummel ja Uibu. 2015, 14.

Eestlaste religioossuse ja mittereligioossuse täieliku ulatuse mõistmiseks peab seesuguse olukorraga arvestama ja uurimistöös on oluline leida lähenemine, mille abil tegelikud hoiakud religioosse kirjaoskamatusse barjääri tagant välja tuleksid. Rimmel on öelnud, et eestlaste religioossed identiteedisildid ja uskumused/praktikad ei kattu, seepärast pole mõtet asju kastidesse suruda, vaid otsida uusi meetodeid nende uurimiseks laiemates kategooriates kui seda on religiooni-mittereligiooni dihhotoomia.³²

---

³² Rimmel. 2019, 95–126.

INTERVJUUDE ANALÜÜS

Ristimise põhjendused

Peatükis toon välja informantide põhjendused laste ristimiseks ja moodustan neist kategooriad. Tegemist pole inimtüüpide, vaid argumentitüüpidega, sest kõikidel informantidel oli laste ristimiseks mitu omavahel kombineeruvat põhjendust.

“No ja siis ... kui me seal kodus istusime, siis vanaema ütles, et no nüüd tema võib rahus ära surra, lapsed on ristitud.”

Esimene argumentitüüp on intervjuude põhjal selgelt seotud kristliku traditsiooni mõjuga, kas siis seoses vanemate põlvkondade ja lapsepõlve religioosse kasvatuse mõjutustega või kultuuritraditsiooni jätkamisega. Traditsiooni jätkamise põhjenduse leidsin kõikidest intervjuudest peale ühe.

N11: „Ja siis, kuna ma ise ka ikkagi olin aeg-ajalt kirikus käinud lapsena, et siis pigem nagu selline ikkagi selline traditsioon, selline harjumus.”

N1: „Aga vot siis kui see nõuka kord oli, siis olid igad jõulud, olid seal. Ka pärast muidugi, siis kui Eesti aeg tuli, kui lubati juba käia, siis ka ikkagi. Käisime jõulude ajal. See oli niisugune püha kohustus. Pidi minema. Kas sa uskusid või ei uskunud, aga see oli kuidagi niisugune traditsioon.”

M5 põhjendus oli väga pragmaatiline, selle informandi jaoks olid tähtsad perekondlikud väärtused ja ajalugu. Tema oli ainus, kes selle põhjenduse puhul niisugust aspekti tugevalt rõhutas, ja tema jaoks oli tegemist peaaegu ainsa põhjendusega ristimistoiming läbida, usuline komponent puudus.

M5: „Ee, täiesti vanamoodne inimene, selles mõttes. Peremudel, see on nagu vanakool, on meil. Aga see, et kirik tuli, see on seotud rohkem sellega, et olla – noh, ma olen ajaloolane ... Ja see, esivanematega see side on nii tähtis, ja noh, kõik need, mind huvitab see, ma kogun neid, ütleme, vanavanemate mälestusi ja, siis koostasid seda sugupuud, ja noh, kõiki siukseid asju ma olen teinud oma perekonna teisele poolele ./.../ Ja noh, et see on kõik nagu, see on kõik üks siuke perekonnatraditsioon ja oluline asi meile. Ja siis see lasteristimine, noh, see tuli ka kuidagi nii, et see nagu, seal ei olnud mingit siukest kristlikku põhjust, see oli rohkem

nagu see, et kuna need vanaisa ja vanaema seal ristiti, siis laseme ennast ka, ja siis oma lapsed ka.”

N9-t suunasid ristima kristlastest ema ja vanaema.

N9: „Eeh ... See on nüüd ... ma ei tea, kas ta nüüd alguses minu soov oli, aga nagu vanaema, kadunukene, ja siis ema ka ... no et lapsed peaks ikka ära ristima.”

N8 puhul võib kaudselt järeldada, et ristitud isa ja õed mõjutasid informanti end ristima ja kaaluma ka oma lapse ristimist.

N8: „Üks laps on. Ja ta on alles nüüd 1,5-aastane, ja me nüüd mõtleme, et tahaks tema ka nagu, et ... aga kuna emme ja issi on ristitud, siis võiks laps ka olla siis ikkagi. Et ... siis kui mul oli veel, mul isa on ristitud, noh, vanasti oli see nagu, nagu, kuidagi teistmoodi, et isa on ristitud, siis meil on peres nagu kaks poega ja kaks tüdruku vanematel. Ja siis ema ei ole, ja tüdruku on ristitud ja pojad ei ole. Ja siis ema ükskord ütles, et eks ma lähen siis poistega põrgu!”

N10 oli lapsena käinud pühapäevakoolis ja laagrites ning ütles, et „võib-olla mu ema-isa peavad end kristlaseks”. Ta on lapsepõlves usuga rohkem kokku puutunud ning end usklikuks pidanud ja ütles, et enda ja laste ristimine tol hetkel „tundus nagu täiesti ainuvõimalik või ainuõige tee”, millest saab järeldada, et religioosne taust oli üks mõjutaja. Tagantjärele saan öelda, et intervjuus N10-ga oleksin pidanud edasi küsima, miks tundusid ristimistoimingud tema jaoks ainuvõimaliku ja ainuõige teena, see oleks tema mõttekäiku ehk rohkem avanud.

N7 üsna tugev religioosne taust annab alust arvata, et traditsioon mõjutas otsust lapsed ristida. N7 pidas usuaegade lugude uskliku vanaema sooja ja heatahtliku suunamise tõttu, samuti mõjutas teda osalemine koguduse tegemistes ja seal kogetu.

N7: „Ja vanaema ka kaasas mind kogudusse ja laagritesse ja. Ja kui ma päris ausalt ütlen, siis need laagrid olid ühed toredamad üritused, kus ma üldse osalesin lapsena. Ehk siis, ma mäletan, et kui koolis ei olnud sellist tunnet, et inimesed päriselt hoolivad, siis nendes laagrites ma ikkagi kogesin lapsena seda, et appi kui toredad inimesed ümber on ja, ja kui head nad on. Et ... ja kui tore on see, et lastel nagu lastakse olla lihtsalt lõbusad ja joosta ringi ja ja. Et ma mäletan väga positiivselt neid laagreid. Et, see on nagu ... 30 aastat tagasi oli umbes nii nagu praegu me ise õpetajatena tahame, et meie lastel, meie õpilastel on hea olla ja nad julgevad öelda oma arvamust ja, nendega arutatakse ja. Ma mäletan, et nendes

laagrites ka, tegelikult, et samamoodi, et me rääkisime asjadest vabalt, mida me tundsim, mida me arvasime, ja me jooksim, meiega ei pahandatud lihtsalt selliste mõttetute asjade pärast. Et kuidagi selline hästi soe ja hea on meenutada seda. Seda tunnet.”

M2 oli lapsepõlves käinud ema ja vanaemaga kirikus ning ütles, et talle on alati meeldinud kirikus käia, just arhitektuuri imetlemas, ja et seal on mingisugune suursugususe tunne. Kindlasti oli uskumus, et kristlik kultuuriruum on meie ühiskonna juurteks, mõjutajaks, miks ta ühel hetkel tahtis lapsed ristida.

M2: „See on meie kultuuriruum, kus me elame. Enamus nagu tõekspidamisi on pärit, on väljaarenenud sellest.”

M6 ütles, et otsustas oma lapsed ristida, sest talle meeldiks, et kristlik traditsioon jätkuks rahvusliku koospüsümise huvides.

M6: „Ja mulle nagu tundus, et see ... et et see on mõistlik, et ma selle otsuse teen, sest nagu ma alguses ütlesin, mulle tundub, et kirik ... see tuleks Eesti riigile ja rahva nagu tervisele, ja siuksele koospüsümisele ja kõigele tegelikult kasuks, kui meie kirik oleks tugevam.”

“... võib-olla tuleb lisakaitseingel siis ligi.”

Teist argumentitüüpi, mille intervjuudest leidsin, võiks nimetada maagilise mõtlemise fenomeniks. Maagiline mõtlemine väljendus informantide jutus peamiselt uskumusena, et ristimine annab lapsele mingisuguse kaitse või toetuse kõrgemalt poolt, kuid lisasin siia gruppi taustamõjuna ka teised müstilisema suunitlusega kogemused, tundmused või uskumused. Maagilist mõtlemist põhjendusena laste ristimiseks väljendasid igasuguse maailmapildiga inimesed, kokku kaheksa informanti, kuid natuke tugevamalt siiski need, kelle maailmapilt oli vaimsemat laadi.³³

N7: „Et ikkagi see, et sa soovid oma lastele head, ja tõenäoliselt usud, et see ristimine ka ikkagi toetab nendel siin maailmas hakkama saamist ... et kui oled ristitud, et siis on ka selline kaitse või abi või noh, midagi rohkemat.”

N10: „... et olla nagu õnnistatud ...”

---

³³ Uibu, Marko. Inglid ja inglipesa internetifoorum uue vaimuse kandjate ja legitimeerijatena. *Mäetagused* 56, 2014, 181–204.

N9: „Ja noh, ikka nagu ilusti nagu rääkis, et noh, et ikkagi on mingi kaitse seal kõrgemalt poolt nendele, et kui on ristitud ja. Ja üks ma, üks ma siis ... üks ma usun ka, noh, ikka ma usun sellesse ka.”

N4 rääkis huvitava loo, kuidas Kaika Laine juures järjekorras seistes kohtas ta inimest, kelle lapse käed olid haigusest kärnas ja kuulus ravitseja ravis need täiesti terveks. Kaika Laine aga pani kaitse peale ainult ristitud lastele. Selle tugeva isikliku kogemuse tõttu hakkas ta niisuguse kaitse peale panemise võimalikkust uskuma ja nii otsustaski informant enda ja oma lapse ristida.

N4: „Sest et äi oli väga haige, me viisime ta Kaika Laine juurde ja Kaika Laine ütles, et kõigepealt tulevad ristimärgiga inimesed ja arstitähega inimesed. Et järjekord oli pikk, öö otsa tuli seista ... ma ei oska öelda, mitmeid neid tunde oli. Ja Kaika Laine oli selline, et kui on ristimärk otsa ees, saan aidata ... Aga kui me seal selles järjekorras olime, mulle näidati pilte ... üks ema näitas oma lapse kätest pilte ... arstid abi ei andnud. Et ta tuli Kaika Lainet tänama. Ja need käed olid seal pildi peal, kuidas ta haigust näitas – see oli kohutav! Kärnased ... no lapse käsi ... väga-väga haige. Ja siis ta näitas – laps on kõrval ... näete nüüd, Kaika Laine ravis ära! No pärast Kaika Laine ütleb, et tema annab siis ristitud lastele nagu selle jõu, et nende ... nad oleks nagu kaitstud. No siis oli loogiline, et kui ma nägin, sain kogemuse ... sai laps ristitud.”

Teistest veidi erinevat maagilise mõtlemisega seotud põhjendust väljendas N3. Traagilise sündmuse tagajärjel usu kaotanud naine otsustas siiski ka mitteusklikuna oma noorima lapse ristida, sest ei tahtnud jätta tähelepanuta võimalust, et tema usupuuduse tõttu lapsel kuidagi halvasti läheb. Informandi vanemad lapsed ristiti ajal, kui ta veel uskus.

N3: „Et ja, noh, mul sai kuidagi nagu kergem, kui ma ära ristasin. Või noh, mul on tunne, et ma võtsin enda pealt nagu selle taaga ära või selle mõtte, et ... noh, et minu süül võib midagi juhtuda, onju ... lihtsalt selle pärast, et ma ei ole leidnud nagu teed tagasi usu juurde.”

Siia kategooriasse lisan ka N3 väljendatud teise, minu meelest maagilise mõtlemisega seotud põhjenduse – kui kogu pere on ristitud, siis ehk kohtuvad nad kõik kunagi pärast surma uuesti ja igaks juhuks on tema omalt poolt selleks teinud kõik võimaliku. Ükski teine informant sellist põhjendust välja ei toonud.

N3: „Või noh, sest, ma tahan uskuda, et me kohtume veel. Et on mingitsorti elu pärast elu, onju. Ja siis, ma arvan, et see oli ka üks ajend, miks ma tahtsin seda väikest poissi nagu

ristida. Et noh ... et kui see siiski on, onju, nagu seotud, et siis oleks nagu see võimalus olemas, et ... Noh, et me oleme kõik ristitud, et kui see midagi mõjutab, et siis me kunagi saame kohtuda samas paigas.”

M5 viitas ühele maagilise mõtlemise alla kuuluvale ilmingule kui taustale, mille tõttu ta ristimisteni jõudis.

M5: „Minu naine on pärit sellisest perekonnast, kus on teadlased, aga samas on ka, meil on paar prohvetit on perekonnas ka. Et, et ... no prohvetid selles mõttes, et kellel vist on olnud mingisugused ettenägemisvõimed. Ja natukene on isegi minu naisel, on ka läbi unenägude mingisuguseid asju viskab, et ta vahel näeb mingisuguseid sündmusi ette. Ta ise vihkab seda, ta ei taha seda, et see oleks nii, aga see vahel on nii.”

Samamoodi saab maagilise mõtlemise alla liigitada M2 kogemuse lapsepõlvest, kui ema ja vanaema ta kirikusse kaasa võtsid. Kahjuks ei tulnud mul pähe temalt selle kogemuse kohta täpsemalt küsida.

M2: „... siis ma mäletan, et mul olid mingisugused tundmused väga huvitavad. Sellised, mida siis religioossed inimesed nimetaksid mingisuguseks, et ... vaim langes tema peale.“

“See on niuke ilus ja pühalik kuidagi ja siuke /.../ Et see on niuke pühalik lihtsalt.”

Kolmas argumentitüüp, mis intervjuudest välja joonistus, on seotud pühaduse ja erilisuse tundega. Seda põhjendust kasutasid viis informanti.

M2: „Ja võib-olla ka see püha tunne on seal nagu selline ... et on, miski asi on püha või midagi siukest.”

N7: „... siis tegelikult kirik on minu jaoks olnud püha ja kõik see kirikus toimuv on olnud püha ja, ja võib-olla ma arvan, et ... ma arvan, et mul ... ma austan väga ja minus on selline hästi suur väärikus ikkagi ja lugupidamine kuidagi ikkagi ... jumala vastu? Ja kiriku vastu.”

N11: „... siis kuidagi see ristimine ja kõik, see tundus nagu selline, selline hästi, noh, selline püha ja, ja selline eriline siis ja kuidagi selline iseenesest mõistetav või kuidagi selline ... selline ... pühalik toiming nagu.”

M6: „Ja noh, kui praktilistest asjadest rääkida, siis üks kindlasti, mida tuleb välja tuua, et kui rääkida sellistest elu kõige olulistest ja murrangulistest sündmustest, nagu näiteks laulatus, abiellumine, või siis elust lahkumine, matused, siis noh, ei ole veel mina näinud mõnda ilmalikult neid protseduure läbiviivat inimest, kes ... see ei ole kunagi nii loomulik ja kuidagi ... ilus ja kena, võrreldes sellega, kui seda läbi viib kirikuõpetaja.”

M6 ei maininud küll laste ristimist elu murranguliste sündmuste hulgas, aga võib üsna kindlalt oletada, et ta pidas silmas ka seda. Isegi kui mitte, siis laste ristimisega andis ta neile võimaluse ülalpool nimetatud riitustest, mida ta eriliseks peab, osa saada.

“Aa ja siis oli see huvitav omadus, oli just ristivanemate omamine, oli see, nagu see tore pool sellel ajal. Mulle tundus jah, see hetk, et juhul kui meiega midagi juhtub, et siis noh, ma tean, et minu lastega nagu ikka kõik saab hästi olema.”

Neljas argumentitüüp on seotud ristivanematega: nende näol saab laps juhuks, kui vanematega midagi juhtub, suurema sotsiaalse ringkonna, toetuse ja kaitse. Kolmel juhul oli informandi enda ja/või laste ristimistoimingutele suundumise põhjuseks see, et isikut paluti kellelegi ristivanemaks. Seda argumentitüüpi kasutasid viis informanti.

N3: „Ja kuidagi ma nagu, mina oma lastele seletasin seda läbi sellise nagu, pigem nagu läbi ristivanemate. Et ristivanemad on nagu need, kes jäävad nagu alati nagu hoidma ja toetama ja, kui nagu meiega peaks midagi juhtuma või.”

N7 oli enne ristivanem ja hiljem soovisid tema lapsed ristimist, et ka neil oleksid ristivanemad, sest nad nägid õelaste ja ema suhte pealt, et on tore, kui on ristivanemad.

N7: „Ma ei ole veel oma viimast last jõudnud ristida, aga ma mäletan, et ma ikkagi arutasin ka lastega seda teemat ja lapsed tahtsid. Ja võib-olla see oligi see, et kuna mul õelapsed olid ristitud ja ma ise olin ristiema, mulle väga meeldis olla ristiema, ja tõenäoliselt mu lapsed ka nägid, et nii tore, et näed, õelastel on ristiema, ja vaata, kuidas nad hoiavad ja ...”

M6 ja N8 lasid end ristida pärast seda, kui neid paluti ristivanemateks.

M6: „Aa, üks põhjus muide, miks ma ennast ka ristsin, oli tegelikult see, et mind paluti ristivanemaks, ühe lapse ristivanemaks.”

N8: „Ja, miks me olemegi ristitud ja leeritatud, ongi see, et õde soovis meid ristivanemateks oma lapsele. Et võib-olla, kui tema poleks seda soovinud, polekski see niimoodi algust saanud.“

N8 jaoks tähendab koos abikaasaga ristivanemaks olemine, et nad on nüüd ühe ilmakodanikuga rohkem seotud ja tõenäoliselt soovivad seda ka oma lapsele. Kahjuks ei taibanud ma selle kohta intervjuu käigus üle küsida.

N8: „... et meie jaoks see on pigem on see, et et meil on nagu üks laps lisaks. Mitte et teised lapsed ei oleks võrdsed, aga lihtsalt kuidagi, et selline, ta on nagu ... rohkem meie hoida. N-ö mitte nagu ... füüsiliselt, vaid nagu lihtsalt.“

Varia

Harvem esinenud argumentitüübid toon välja siin peatükis.

“... et mõne jaoks on see nagu moesuund või -laine.”

Viies argumentitüüp: kolm informanti mainisid laste ristimise põhjendusena sotsiaalset survet, kas siis otsest või tajutavat. Kuigi N11 peamiseks põhjenduseks laste ristimisel oli tugev usklik taust, natuke oli ka trendiga kaasa minemist.

N11: „... võib-olla jah siis „fifty-fifty”, et selleks ajaks ma juba ise olin ka jah, võib-olla natuke trendiga kaasas.“

N4: „... lihtsalt kõik tegid, meie ka. Tehtud!”

“Ma ei tea, miks see niimoodi oli, aga see oli nagu mingisugune sees mingi tunne ütles, et ... Kas see oli ka mingi protestivaim selle riigikorra vastu või ma ei tea mis asi see oli.”

Kuues argumentitüüp: kahe informandi puhul oli otseselt või kaudselt põhjenduseks protest nõukogude korra vastu. Informanti N4 pani last ristima maagiline mõtlemine, aga lisaks oli ta omal ajal saanud positiivse kogemuse protesti väljendamist ja see võis teda ristimisotsuse tegemisel mõjutada.

N4: „Mmjaa, ainukene temp, mis ma siis teismelise hulluses tegin – käisin selles Jaani kirikus. Sest et oli teada, et sinna ei tohi minna. Noh, aga teismeline, noh. Ja, kuidas ma ütlen, see on nii imelik, et klassijuhataja ... siis mitu õpetajat. Ja siis see, kes see on ...

õppealajuhataja, seisid kiriku ees ... ja no, ma ei taha ju endale sekeldusi ... aga see oli tohutult põnev sealt läbi minna, vaadata neile näkku ja ikka minna! Kirik oli puupüsti rahvast täis. Mis räägiti – absoluutselt ei huvitanud. Absoluutselt ei huvitanud. Ja ma ei saa siiamaani aru, kui ma vaatan õpetajale näkku – ta on pandud mind sinna passima, ta ei tee teist nägugi. Aga aastad olid juba siis ... 69. Nii et tal mingi kohustus oli, aga ta oli kah seal niimoodi, no mis ta muga oleks teinud! Mitte midagi.”

“Et kui sa oled siin Eestis juba olnud ja sinu esivanemad on ristitud ja see ristimine iseenesest ei nõua sinust ju mingisuguseid vannete andmist ega mingisuguseid pühendumist kuhugi või millegile. Et see on lihtsalt üks märk.”

Seitsmes argumentitüüp on seotud luterliku kiriku omapäraga – see konfessioon ei nõua enese erilist sidumist ja seetõttu ei võta laste ristimine tükki küljest. Seda põhjendust väljendasid informandid, kelle jaoks oli kristlus oluline kultuuriline komponent. Siia kuuluvad kaks informanti.

M6: „Ee, mulle nagu tundus, et on mõistlik, et mina teen nende eest selle otsuse. Et mina teen nende eest selle otsuse, et ma seon nad siis meie kirikuga, luteri kirikuga, ristin nad ... mis nad ise lõpuks teevad – kas neist saavad siis, noh, ütleme, noh, nad võivad seal ju jääda täiesti kõrvale sellest, või nad mingil määral jäävad sellega seotuks või mitte, see on juba nende otsustada ... luterlik kirik on ju väga selline, kuidas öelda, ta ei nõua väga tugevalt seotust. Ta tolereeribki seda, et sa oledki, võrdlemisi noh, protestantlikus töövaimus, tegeled oma teemaga ja asjaga ja sa ei ole kirikuga väga seotud.”

“... usk jumalasse, jah”

Kaheksas argumentitüüp: kaks informanti uskusid osade laste ristimise ajal veel konkreetselt kristlikusse jumalasse.

N3: „Ja kolm last ma ristasin niimoodi, et ma tõesti nagu ... mulle oli see hästi oluline, et mu lapsed oleks ristitud. Noh, sest kuidagi nagu siis oli mul veel see „otseside”.”

(Ta rääkis, et tal oli elus periood, mil ta arvas end olevat „otsesidemes“ jumalaga.)

Religioosne sotsialiseeritus

Selles ja järgmises peatükis jagan inimesed põhjenduste ja religiooni sotsialiseerimise tunnuste alusel gruppidesse. Iseloomustan ka nende suhtumist kristlusesse.

Informantide religiooni sotsialiseeritus varieerus suuresti. Tugevamalt religiooni olid sotsialiseeritud need, kes puutusid usuga kokku lapsepõlves – perekonna kaudu käis informant pühapäevakoolis, usulaagrites või kirikus. Kaks informanti olid infot otsinud ja kujundanud kindlad seisukohad piibliõpetuse suhtes vaimsete otsingute käigus. Üheteistkümnest informandist olid tugevamalt religiooni sotsialiseeritud kuus.

Ülejäänud viis informanti olid religiooni sotsialiseeritud vähesel määral või üldse mitte. Näiteks ütles N1 pärast intervjuu lõppu, et ta ei tee isegi jumalal ja Jeesusel vahet. Kahe informandi perekondlik taust oli küll osaliselt religioosne, aga sellega ei kaasnenud erilist kokkupuudet kirikuga ega põhjalikke teadmisi usust.

N9: „Ja on ka inimesi, kellel on kas piibel või on siis need uued testamendid, nad loevad seal ... mis nad iganes on need, salmid või-või noh, et on ka selliseid. Jah, aga mina ... ma olen lugenud seda „Laste piiblilood“ vist, siis kui lapsi ristisime, siis oli too ja kümme käsku õppisin siis ka pähe ikkagi. Meieisapalve ka. Nii et mul on ikka midagi nagu ... midagi nagu olemas kah.”

Oma last religioosselt kasvatanud oli ainult üks informant, kelle tütar käis piiblilugemise laagris. Kirikusse satub suurem osa informante väga harva või turistina. Erandiks on informant, kes käib kirikus orelit remontimas.

Suhtumine kristlusesse

Peaaegu kõik informandid suhtusid kristlusesse pigem soosivalt (kümme informanti üheteistkümnest), kriitiliselt suhtus kristlusesse ainult üks informant.

Viis soosijat suhtusid kristlusesse kui abivahendisse isiklikul tasandil – kristlus pakub inimestele hoolitsust ja tuge.

N7: „Et võib-olla ma praegu jõuangi selleni, et kristlus on ka natuke nagu teraapia, et inimesed jagavad oma muret üksteisele ja jumalale. Ja nad saavad tegelikult sellest lohutust ja abi. Et kui praegu nagu mõelda selle üle, siis ma arvan, et see toetabki nendel seda

hakkamasaamist ja sellel on tõesti ... võib olla täiesti tugev tõepõhi taga, et nendes riikides, kus on see usk tugevam, et on stressitase inimestel väiksem.”

Üks informant pidas kristlust pigem oluliseks, kuna kristlikud põhimõtted sobisid tema loodususuga.

N4: „No paraku ta on oluline, sest seal on see kümme käsku. Ja kui mingist otsast inimesed mõistaksid, et need on ausad looduseadused ... kui mina teen nii, siis ma saan nii ... aga kõigega on liiale mindud.”

Kaks informanti suhtusid kristlusesse soosivalt ühiskondlikul tasandil – nad pidasid kristlust meie kultuuri juurteks ja teguriks koospüsimises.

Kolme informanti iseloomustab leige suhtumine kristlusesse. Need informandid ei osanud kristluse olulisuse kohta Eestis eriti midagi öelda, kuid suhtusid kirikusse siiski austuse ja aukartusega.

Hoolimata soovist lapsed ristida pidas üks informant kristlust ajale jalgu jäänuks. Hiljem ütles ta, et tänasel päeval ta oma lapsi enam ehk ei ristiks.

M5: „... ühesõnaga, et mulle tundub, et see kiriklik institutsioon on kuidagi, ta on veel nagu meie elus sees, aga ta ei peaks ammu enam olema. Maailm on nii palju muutunud, et see on ainult puhtast inertsist veel sees meil.”

Maailmavaadete grupeerimine

Arvestades valimi mittereligioossust oli religioosne aspekt informantide elus ootuspäraselt pigem kõrvaline. Tihti öeldi, et ei olnud kunagi või ammu sellistele küsimustele mõeldud ja intervjuu käigus saadi ka ise oma uskumustes rohkem selgust. Mõnelegi küsimusele ei osatud vastata või ei olnud inimesel kindlat seisukohta. Sisuliselt tegelesid informandid tegevuste ja uskumuste tagantjärele ratsionaliseerimisega.

Jagaksin informandid maailmavaadete põhjal kahte gruppi:

Esimene grupp – sekulariseerunud tüüp

Esimest gruppi iseloomustab tugevam sekulariseeritus. Neil pigem puudus isiklik sügav usk ja kristlik õpetus ei olnud nende elus kunagi eriti olulist rolli mänginud; kirikuga olid nad seotud formaalselt ehk siis kirikusse kuulumise kaudu, üks neist ei olnud isegi kiriku

liige. Siia gruppi kuulub kuus inimest, nad jagunevad omakorda kaheks. Esimesi iseloomustab tugev teadusmeelsus, pragmaatilisus ja konkreetne mittereligioosne identiteet. Nendeks on kaks meesinformanti.

M5: „Aga ma ei usu jumalat kindlasti. Ma ei usu absoluutselt kristlust. Jaa-jaa, või islamit. Või, või üldse nagu ühte mingisugust tugevat jõudu. Aa, ma usun võib-olla, et on võimalik, et kõige taga on midagi. Aga noh, ma ei tea. Nii nagu noh, see on ikka tavaline jutt, mida kõik räägivad.”

Sekulaarsete gruppi kuuluvad ka neli informanti, keda kristliku õpetuse spirituaalne sisu niivõrd ehk ei huvita, aga nad peavad mingi kõrgema jõu olemasolu võimalikuks. Uue vaimsuse ideid esines väga vähe, rõhutati formaalset kuuluvust kirikusse.

M6: „Ma arvan, ma olen kuskil seal vahepeal, täpselt. Et ma nagu ei ... ma ei saa ennast nimetada usklikuks, noh, aga seotus kirikuga näiteks, noh, olla ristitud ja ristida oma lapsi ja, see ei ole minu jaoks absoluutselt probleem. Või noh, et see kuidagi nagu, noh, ma ei tea, aga ma arvan, ma jah, ei saa ennast nimetada siukseks klassikaliseks usklikuks. Agnostikuks siiski kah vast mitte.”

Teine grupp – individuaalse religioossusega tüüp

Gruppi iseloomustab sügavalt isiklik usukäsitus. Enamik neist puutus usumaailmaga lapsepõlves või noorukieas palju kokku. Esines tugevat ja mitmekesist kalduvust uue vaimsuse ideede või maausu suunas. Sellesse gruppi kuuluvad viis informanti üheteistkümnest.

Kaks informanti usuvad, et inimene on ise jumalik olend võimega oma elu luua.

N10: „No see ongi selline, et mina ise olengi oma elu looja, vastutan ise oma tegude eest ja see kõik on minu ümber ... kõik, mis on, on minu enda loodud ... ja selline, see uskumus ja see minu ... see tuleb minu seest. Noh, ma võib-olla natuke seletan seda, et kui mu usk hakkas jumalasse onju, et ma olen nagu lapsepõlvest saadik olnud pühapäevakoolis ja ... selles mõttes ... kui ma kunagi arvasin, et see jumal on nagu kuskil väljaspool ... et kuskil seal taeva all või seal või seal ... onju, siis ma lihtsalt olengi nüüd jõudnud, et seesama jumal on minu sees. Mina olengi see.“

Üks informant toonitas, et hetkel ei usu ta millessegi, kuid tal on usumaailmas kirju taust, mida iseloomustab ehk spirituaalne otsimine. Ta ütles, et varem ei pidanud ta kirikus

käimist ja kogudusse kuulumist väga vajalikuks, tal oli „otseside“ jumalaga. Piiblis leiduv ei olevat talle kunagi eriti hästi istunud, ka rääkis ta kirikuõpetajaga vaidlemisest ja tülitsemisest. Samas on ta katsetanud palju uue vaimsuse hulka kuuluvaid asju, näiteks käinud šamaanide juures ja proovinud vabastavat hingamist. Ta loodab, et jõuab ehk millalgi tagasi usu juurde.

Üks looduseusku/maausku informant oli tegelenud mitmesuguste vaimsete praktikatega, tõsisemalt transtsendentaalse meditatsiooniga. Selle põhjal, mida ta piibli ja kristliku õpetuse kohta teadis, oli ta nende suhtes kriitiliselt meelestatud.

N4 sõnutsi on kristlus:

“ei taha halbu sõnu kasutada ... aga ropp.”

ARUTELU

Religiooni sotsialiseeritus ja suhtumine kristlusesse – seosed maailmavaatega

Religiooni olid tugevamalt sotsialiseeritud ja kristlusesse suhtusid positiivselt umbes pooled informandid ehk kuus inimest üheteistkümnest. Neist neli olid usuasjadega kokku puutunud lapsepõlves ja kaks vaimsete otsingute käigus. Selgus, et individuaalse religioossusega inimesed olid tugevamalt religiooni sotsialiseeritud, erandiks üks informant.

Religiooni vähesema sotsialiseerituse ja sekulariseerunud maailmavaate esindajad kattusid (viis informanti üheteistkümnest). Selle grupi suhtumine kristlusesse oli pigem leige või tauniv, erandiks üks informant, kes suhtus kristlusesse ühiskondlikul tasandil väga positiivselt.

Põhjendused laste ristimiseks – seosed maailmavaatega

Kõige domineerivam põhjendus laste ristimiseks oli seotud traditsiooni tähtsusega. Informandid kas soovisid esivanemate ristimistraditsiooni jätkata või hindasid nad kristlikku traditsiooni meie kultuuri / rahvast ühendava elemendina. Traditsiooni kategooria alla mahuvad kõik informandid peale ühe erandi ehk põhjendus ei sõltunud maailmavaatest.

Suuruselt teine põhjenduste kategooria oli maagiline mõtlemine. Siit kategooriast jäi välja kolm informanti üheteistkümnest ja ka see põhjendus ei sõltunud maailmavaatest.

Ka pühaliku või erilise üleminekuriituse otsimine ja ristivanemate saamise põhjendus ei sõltunud märkimisväärselt maailmavaatest.

Samas võis täheldada, et ainult sekulaarse maailmapildiga informandid mainisid põhjendust, et ristimine ei nõua neilt tugevat seotust kirikuga ning ainult individuaalse religioossusega informantide puhul ilmnisid põhjendustena sotsiaalne surve ja „usk jumalasse”. Kuna kõiki neid põhjendusi esitas väga vähe informante, siis mustreid sellest ei kujunenud.

Leitud mustrite arutelu

Individuaalse religioossusega informandid olid rohkem religiooni sotsialiseeritud ja pidasid kristlust meie ühiskonnas pigem oluliseks. Ei saa öelda, et võrreldes sekulaarse grupiga oleks laste ristimise põhjenduste osas esinenud märkimisväärseid erinevusi. Kaks väheste informantide esindatud põhjendust, mis pärinesid ainult individuaalse religioossusega grupist, olid sotsiaalne surve ja usk jumalasse.

Maailmavaatelt sekulaarsemad informandid olid vähem religiooni sotsialiseeritud ja suhtusid kristlusesse pigem ükskõikselt. Ainult sekulaarsed informandid esitasid ka üht neile iseloomulikku põhjendust: luterlik kirik ei nõua tugevat seotust.

Kokkuvõttes ei sõltunud informantide põhjendused laste ristimiseks peaaegu üldse sellest, missugune oli nende maailmavaade või sotsialiseeritus religiooni.

Kontseptsioonide arutelu

Kõigepealt toon välja, millised teooriad võiksid sobida minu valimit iseloomustama, tutvustan teooriate põhijooni ja seletan seejärel, miks ma nii arvan.

Vikaarreligioossus tähendab, et religioosnega tegeleb aktiivne vähemus passiivse enamuse eest, kes kiidab vähemuse tegevuse heaks ja vähemalt kuigivõrd mõistab seda.³⁴ Davie rõhutab, et kontseptsiooni puhul on oluline, et usukohustus täidetakse „kellegi eest“ ja et idee lähtub riigikiriku pärandist.³⁵ See on üks viis mõista seda osa populatsioonist, kes soovib jääda kirikuga lõdvalt seotuks ilma tõsiusklikkusega kaasnevate kohustusteta.

Davie on öelnud ka, et *uskumine ilma kuulumiseta* mudel tõmbab uskumise ja kuulumise üksteisest lahti, kuid *vikaarreligiooni* kontseptsioon seob nad uuesti.³⁶

Ka *kultuurreligiooni* kontseptsioon lähtub riigikiriku pärandist, aga ei postuleeri passiivse enamuse olemasolu, kes soovib, et religiooselt aktiivne vähemus nende eest töö ära teeks. Kultuurreligiooni teooria on seisukohal, et populatsioon on juba nii sekulariseerunud, et religioosel kuuluvusel ei ole sisuliselt enam religioosset tähendust, vaid see on seotud kultuurilise / rahvusliku identiteediga. On midagi ürgsemat kui religioosne kuuluvus, nimelt

---

³⁴ Davie. 2010, 262.

³⁵ Davie. 2010, 265–266.

³⁶ West, Key. *Believing without Belonging: Just How Secular is Europe?*, 2005. <https://www.pewresearch.org/religion/2005/12/05/believing-without-belonging-just-how-secular-is-europe/>.

rahvuslik identiteet – ellu jäämiseks peame teadma, kes on omad ja kes mitte. See ei kao nii kergelt.³⁷

Ebamäärase lojaalsuse kontseptsioon tõdeb samuti, et igas populatsioonis on osa, mille esindajad soovivad olla religiooniga lõdvalt seotud, aga keda sisu ei huvita. Tegelikult võivad kõik religiooni komponendid olla ebamäärased – usklikkus, seotus, identiteet. Ebamäärase lojaalsuse kontseptsioon postuleerib, et põlvkondade vahetumise käigus populatsioon sekulariseerub lõpuks täielikult, sest institutsionaalsest religioonist kaugenemine tekitab religiooni suhtes aina suuremat ükskõiksust ja teadmatust. Religiooni hukutab ükskõiksus, jääb vaid nostalgia ajaloolisest nähtusest nimega religioon.³⁸

Leidsin informantide seast kaks inimest, kes minu arust esindavad just *vikaarrelgiooset* tendentsi. Nende puhul oli tunda soovi, et aktiivne vähemus kiriku püsimise eest hoolt kannaks, kuigi nad ise on aktiivsest usuelust taganenud. Üks neist mainis, et tema jaoks tähendab kristlus meie kultuuri juuri. Ta hindab seda. Tema sõnutsi „kui see ära võtta, siis peaks ju midagi tuntavat asemele ka tulema”. Ta ei usu kristlikku õpetust, kuigi on proovinud seda tundma õppida. Ta suhtub kristlusesse poolehoiuga, sest pühalikku ja suursugust ajaloomälestist vaatamas ja seal orelit hooldamas käia on tore. Kuidas ma tean, kas see informant on *ebamääraselt lojaalne, vikaarreligioosne* või *kultuurreligioosne*? Ta ei olnud kristluse õpetuse või rolli suhtes ükskõikne või oma arvamusega, seega *ebamäärane lojaalsus* ei tundu sobivat. Ka *kultuurkristlus* ei tundu sobivat, sest ta ei sidunud kristlust rahvusliku identiteediga, vaid toonitas, et hindab kristlust kui ajaloolise mälu säilitajat ja pooldab selgelt seda, et aktiivne religioosne vähemus need ajaloolised sidemed tema jaoks alles hoiaks.

Teine informant, kelle lisaksin *vikaarreligioosuse* alla, lausus kiriku kohta ainult sooje sõnu. Ta pidas kristlust oluliseks, sest see pakub inimestele tuge stressi ja muredega toime tulemiseks, natuke nagu teraapia. Lisaks sellele, et informandil oli tugevalt religioosne taust, väljendas ta ka soovi usumaailma rohkem süüvida, aga pole olnud mahti. Samuti oli tema maailmavaade väga vaimne ja hingestatud. Mulle tundub, et ka tema toetas suuresti seda, et aktiivne vähemus tema jaoks kirikut säilitab, ta pidas seda ühiskonna väga oluliseks osaks, eelkõige toe pakkumise pärast ja moraalse kantsina. Moraalseid põhimõtteid, mille järgi ta elab, pidas ta just kristlusest pärinevateks. Miks mitte aga *uskumine ilma kuulumiseta*, kui tegemist oli individuaalselt religioosse maailmapildiga, aga kirikust võõrdunud inimesega?

---

³⁷ Demerath. 2000, 136–137.

³⁸ Voas. 2008, 162–163, 167.

Sest Davie sõnutsti tähendab *uskumine ilma kuulumiseta* pigem seda, et uskumine ja kuulumine eemalduvad teineteisest, selle informandi puhul aga lähtuvad need samast allikast, kristlusest. Miks mitte *ebamäärane lojaalsus*? Kuigi ta usuteemadega hetkel ei tegele, on need talle siiski väga olulised, ja ta väljendas kirikule selgelt toetust. Tegemist ei olnud ükskõiksuse või arvamuse puudumisega usuteemade suhtes.

Uskumine ilma kuulumiseta alla paigutaksin neli informanti. Nad pidasid kristlust küll mingil määral oluliseks, kuid väljendasid kristliku doktriini suhtes ka tugevat rahulolematust. Nende suhtumine oli tolerantne: neil endal kirikusse enam asja ei ole, ajad on muutunud, aga las teised käivad, kellel seda vaja on. Nad olid kirikust lahku kasvanud uute individuaalselt religioosete uskumuste tõttu või ühel juhul oligi informant alati lahus olnud, aga kasutanud elemente, mis tema individuaalse uskumusega kokku langesid (näiteks lapsele ristimisega kaitse peale panna). Kristlik taust ja põhjalikud teadmised ei ole nende informantide jaoks kuigi olulised, sest nooremaid lapsi enam ei ristitud. Selle grupi puhul uskumine ja kuulumine eemalduvad üksteisest, need ei tulnud samast allikast ja kirikusse kuulumine oli nende elus tähtsuse minetanud.

Üks informantidest on minu arust hea näide *kultuurreligioosest* inimesest. Maailmas reisisid ja nähes, kuidas rahvusliku ja religioosse identiteedi ühendamise annab inimesele „selgroo”, tundis ta, et temal eestlasena see puudub. Sisu ei olnud tema jaoks kuigi oluline, kuigi ta tahtis rohkem süvitsi minna ja kristlikku õpetust tundma õppida ... kui vaid aega jätkuks! Kuigi pere teda religiooni ei sotsialiseerunud, leidis ta huvitaval kombel selle oma ellu hiljem „mingisugusesse küpsusesse jõudes”. Luterlus sobis selle informandi juba niigi protestantliku tööetika ja eluviisiga, sest see „ei nõua tugevat seotust”. Kristlikest konfessioonidest seostataksegi rahvusliku identiteediga kõige enam luteri kirikut.

Üks informant oli väga sekulariseerunud ja vähimagi poolehoiuta kristlusele. Ta õpetab oma lapsi kristlust tundma võrdväärselt kõikide teiste ideoloogiatega, olgu need siis religioossed või mitte. Lapsed ristas ta ainult seepärast, et perekondlikud väärtused on talle väga olulised ja ta tahtis esivanemate liini katkematusse pärast traditsiooni jätkata. Tegemist oli teadusmeelse inimesega, kellel puudus individuaalne religioosus.

Üsna selgeid *ebamäärase lojaalsuse* jooni esindasid minu arust kolm informanti. Nende puhul oli ebamäärane, millesse nad täpselt usuvad, ja kirikuliikmed on nad üsnagi juhuse tahtel, esivanemate soovi tõttu või seepärast, et kutsuti ristivanemaks. Üks neist ei kuulu kirikusse. Kristluse olulisuse kohta ei osanud nad eriti midagi öelda, sisu kohta teati vähe ja väljendati ükskõiksust.

Minu hinnangul sobivad valimi mittereligioosset palet kõige paremini seletama *usklikkus ilma kuulumiseta* (neli esindajat) ja *ebamäärase lojaalsuse* (kolm esindajat) teooria.

Viimasel ajal on pakutud Eesti olukorda selgitama *vikaarreligioossuse* eestindusena *asenduskristlust* ja sel teemal on toimunud debatt.^{39, 40} Minu leiud üsna spetsiifilise inimgrupi baasil näitavad, et tegelikult sobiksid olukorda selgitama ka teised kontseptsioonid.

---

³⁹ Altnurme. 2016, 152–164.

⁴⁰ Rimmel. 2019, 95–126.

Kokkuvõte

Oma uurimuses analüüsisin üheteistkümne informandi maailmapilti, põhjendusi laste ristimiseks, sotsialiseeritust religiooni ja seda, kui oluliseks peavad nad kristlust Eestis. Valimisse kuulus kolm meest ja kaheksa naist erinevatelt elualadelt ja haridustasemetelt, kõik olid keskealised või vanemad. Religioosne enesemääratlus oli informantidel suures osas ebamäärane ja kohati isegi vastuoluline.

Maailmapildilt jagunesid informandid kaheks: individuaalselt religioosse suunitlusega ja sekulariseerunuma suunitlusega inimesteks. Individuaalselt religioossema suunitlusega inimestel oli üldjoontes tugevam religioosne taust ja sisulised teadmised ning nad pidasid kristlust ühiskondlikult olulisemaks. Sekulaarsema suunitlusega inimestel oli nõrgem religioosne taust ja teadmised ning nad pigem ei pidanud kristlust ühiskondlikult oluliseks.

Leidsin, et informantide maailmavaate, religioosse tausta ja teadmiste ning kristlusesse suhtumise seos on üsna ühene. Paraku ei sõltunud ristimise põhjendused nendest parameetritest peaaegu üldse.

Peamine põhjus laste ristimiseks oli seotud traditsiooni mõjuga – kas jätkati esivanemate traditsiooni või peeti traditsiooni ühiskondlikult oluliseks. Teisel kohal oli maagiline mõtlemine. Kolmandat ja neljandat kohta jagasid pühalikkuse / erilise tunne ja ristivanematega seotud põhjendus.

Võimaliku selgitusena Eesti olukorrale saab minu hinnangul esile tõsta *ilma kuulumiseta usklike* ja *ebamäärase lojaalsuse* teooriat.

Allikad ja kirjandus

- Altnurme, Lea.** Asendus kristlus. *Kuhu lähed, Maarjamaa? Quo vadis terra Mariana?* Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2016, 152–164.
- Altnurme, Lea.** *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel.* Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2005.
- Altnurme, Lea.** The History of the Marginalisation of Christianity in Estonia (1857-2017). *Old Religion, New Spirituality: Implications of Secularisation and Individualisation in Estonia*, 3–28. International Studies in Sociology and Social Anthropology, Vol 137. Boston: Brill, 2021.
- Beck, Ulrich.** *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence.* Malden, MA: Polity, 2010.
- Bruce, Steve.** *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory.* New York: Oxford University Press, 2011.
- Davie, Grace.** Believing without Belonging: Is This the Future of Religion in Britain? *Social Compass* 37, nr 4, 1990, 455–469
- Davie, Grace.** Vicarious Religion: A response. *Journal of Contemporary Religion* 25, nr 2, 2010, 261–266.
- Day, Abby.** Researching Belief without Asking Religious Questions. *Fieldwork in Religion* 4, nr 1, 2010.
- Demerath, N. J.** The Rise of „Cultural Religion“ in European Christianity: Learning from Poland, Northern Ireland, and Sweden. *Social Compass* 47, nr 1, 2000.
- Eesti Uuringukeskus.** EUU 2020. *Religioonisotsioloogiline uuring „Elust, usust Ja usuelust 2020“.* Eesti Kirikute Nõukogu tellimusel.
- Heelas, Paul.** *The Spiritual Revolution: Why Religion Is Giving Way to Spirituality. Religion and Spirituality in the Modern World.* Malden, MA: Blackwell, 2005.
- Kasselstrand, Isabella.** Nonbelievers in the Church: A Study of Cultural Religion in Sweden. *Sociology of Religion* 76, nr. 3, 2015
- Rommel, Atko ja Uibu, Marko.** Outside Conventional Forms: Religion and Non-religion in Estonia. *Religion and Society in Central and Eastern Europe*, 2015, 5–20.
- Rommel, Atko.** Religiooni uurimisest ilmalikus ühiskonnas. *Usuteaduslik Ajakiri* 76, nr 3, 2019, 95–126.
- Ringvee, Ringo.** Survival Strategies of New Religions in a Secular Consumer Society. *Nova Religio* 20, nr 3, 2017, 57–73.

- Rohtmets, Priit.** *Eesti usuelu 100 aastat*. Tallinn: Post Factum, 2019.
- Thomas, David, R.** A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation* 27, nr 2, 2006, 237–46.
- Uibu, Marko.** Inglid ja inglipesa internetifoorum uue vaimsuse kandjate ja legitimeerijatena. *Mäetagused* 56, 2014, 181–204.
- Uibu, Marko.** *Religiosity as Cultural Toolbox: A Study of Estonian New Spirituality*. Tartu: University of Tartu Press, 2016.
- Uibu, Marko.** The spiritual Mileu in Estonia. Challenges and Opportunities for Studying Contemporary Forms of Religion. *Old Religion, New Spirituality: Implications of Secularisation and Individualisation in Estonia*. International Studies in Sociology and Social Anthropology, volume 137. Boston: Brill, 2021, 118–130.
- Voas, David.** Is the Secularization Research Programme Progressing? Debate on Jörg Stolz's Article on „Secularization Theories in the 21st Century: Ideas, Evidence, and Problems”. *Social Compass* 67, nr 2, 2020, 323–329.
- Voas, David.** The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe. *European Sociological Review* 25, nr 2, 2008, 155–168.
- Weber, Max.** *Protestantlik eetika ja kapitalismi vaim*. Tallinn: Varrak, 2007.
- West, Key.** *Believing without Belonging: Just How Secular is Europe?*, 2005. <https://www.pewresearch.org/religion/2005/12/05/believing-without-belonging-just-how-secular-is-europe/>.
- Wilson, Bryan, R.** *Religion in Sociological Perspective*. New York: Oxford University Press, 1982.

Summary

With my bachelor's thesis *Nonreligious people – why do they want to baptize their children?* I try to research the levels of secularization and individualization in Estonia.

First I discuss current theories in the field of sociology of religion that try to predict the fate of religion and nonreligion in the context of Europe and Estonia. Next, with empirical research analysis, I try to find out how much my results support these theories.

In my thesis, I analyzed the worldview of 11 informants, their reasons for wanting to baptize children, their religious socialization and how important they consider Christianity to be in Estonia. The sample consisted of 3 men and 8 women, from different walks of life and educational levels, all were middle-aged and older. The informants' religious identities were mostly vague and sometimes even contradictory.

I divided informants into two groups by worldview: people with a more individualistic religious orientation and people with a more secularized orientation. People with a more individualistic religious orientation generally had a stronger religious background and substantive knowledge about Christian doctrine, they also considered Christianity socially more important. People with a more secular orientation had weaker religious backgrounds and knowledgeability, they also did not consider Christianity socially very important.

I found that there is a fairly uniform relationship between the world view, religious background and knowledgeability of the informants and their attitude towards Christianity. Alas, the justifications for baptism hardly depended on these parameters at all.

The main reason for wanting to baptize children was related to the influence of „tradition“ - either the tradition of the ancestors was continued or the tradition was considered socially important. In second place was the argument of „magical thinking“. The third and fourth places were shared by the „feelings of sacredness/specialness“ and the rationale of the „godparents“.

As a possible explanation for the situation in Estonia, based on my subjective assessment, the theories of *believing without belonging* and *fuzzy fidelity* can be highlighted.

Küsimustik

Uurimus:

“Miks soovivad mittereligioossed inimesed oma lapsi ristida ja end kiriklikult laulatada?”

1. Kust olete pärit?
2. Mis on teie vanus?
3. Milline on teie haridustase?
4. Mis on teie amet?
5. Millesse te usute? Kas ka jumalasse?
6. Kas teil on enda jaoks ka mingi nimetus teie uskumustega seoses?
7. Mida tähendab teie jaoks olla [valitud termin]? Kui kaua olete end selleks pidanud?
8. Kas palvete/mediteerite/käite selgelnägijate vastuvõttudel? Kas tegelete mingisuguste muude vaimsete praktikatega? Missugused need on?
9. Kas olete kunagi olnud mõne kiriku või muu usuorganisatsiooni liige?
10. Kas ja kui tihti satute kirikusse? Mis põhjustel?
11. Kas olete lugenud Piiblit? Kas ja kui oluliseks on kujunenud loetu teie elus?
12. Missugused on teie kokkupuuted religiooniga? Kas teil leidub pereliikmeid või sõpru, kes end kristlaseks peavad või leidub ehk mingeid muud laadi uskumusi teie ringkonnas?
13. Kas olete lapsepõlves saanud religioosset kasvatust?
14. Kas kavatsete oma lastele religioosset õpetust anda? Miks?
15. Mis on need põhjused, et soovite/olete soovinud oma lapsi ristida?
16. Kas kaalute kiriklikku abielu/olete kiriklikult laulatatud? Miks?
17. Mida tähendab teie jaoks kiriklik abielu?
18. Millise konfessiooni alla kuulavas kirikus te enda lapse(d) ristinud olete/ristida soovite või laulatatud olete/soovite laulatatud saada?
19. Kas olete ristitud ja/või leeritatud?
20. Mida ristitud ja leeritatud olemine teie jaoks tähendab?
21. Mida tähendab kristlus teie jaoks?
22. Kas peate kristlust tänapäeva Eesti ühiskonnas oluliseks või mitte? Miks?
23. Kuidas suhtuvad teie arvates lähikondlased ja ühiskond üldiselt sellesse, et mittereligioosne inimene võiks tahta end kiriklikult laulatada/oma lapsi ristida?

Lisa 2

		Religioon		Ristimise põhjused			
Informant	Maailmavaade	Sotsialiseeritus	Suhtumine	Traditsioon	Maagiline mõtlemine	Ristivanemad	Pühadus
N01	Sekulaarne	Nõrk	Leige	Jah	Ei	Ei	Jah
M02	Sekulaarne	Hea	Positiivne	Jah	Jah	Jah	Jah
N03	Individuaalne	Hea	Positiivne	Jah	Jah	Jah	Ei
N04	Individuaalne	Hea	Positiivne	Ei	Jah	Ei	Ei
M05	Sekulaarne	Nõrk	Negatiivne	Jah	Jah	Ei	Ei
M06	Sekulaarne	Nõrk	Positiivne	Jah	Ei	Jah	Jah
N07	Individuaalne	Hea	Positiivne	Jah	Jah	Jah	Jah
N08	Sekulaarne	Nõrk	Leige	Jah	Jah	Jah	Ei
N09	Sekulaarne	Nõrk	Leige	Jah	Jah	Ei	Ei
N10	Individuaalne	Hea	Positiivne	Jah	Ei	Ei	Ei
N11	Individuaalne	Hea	Positiivne	Jah	Ei	Ei	Jah

Lisa 3

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Riina Gadjak,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Miks soovivad mittereligioossed inimesed oma lapsi ristida?“, mille juhendaja on Atko Remmel, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi Dspace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Riina Gadjak

28.04.2023